

**СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА КРАДІЖОК
У МЕРЕЖІ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ****SPECIAL CRIMINOLOGICAL PREVENTION OF THEFT
IN THE RETAIL NETWORK**

Бурда О.М., д.філос.н.,
асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Статтю присвячено дослідженню сучасного стану злочинності, пов'язаної з крадіжками в мережі роздрібною торгівлі. Проаналізовано визначення «запобігання» та «протидія» в кримінологічній науці. Установлено, що об'єкти, суб'єкти, цілі та заходи запобігання зараховують до основних складників запобігання злочинності. Розглянуто кожен такий складник та встановлено, що об'єкти запобігання крадіжкам у мережі роздрібною торгівлі можна поділити на загальні, спеціальні та індивідуальні. Суб'єктами запобігання злочинності треба вважати державні органи, громадські організації, соціальні групи, службові особи, які поділяються на загальні (органи законодавчої, виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та інші) та спеціальні (підрозділи органів Національної поліції України, органів прокуратури, судів, а також відповідних юридичних осіб). Спеціально-кримінологічне запобігання злочинам містить заходи профілактики, відвернення і припинення кримінальних правопорушень. У такому разі розглядаються суто заходи профілактики, надано визначення в широкому та вузькому розуміннях. Наведено п'ять основних заходів кримінологічної профілактики крадіжок у мережі роздрібною торгівлі: удосконалення системи ціноутворення в роздрібній торгівлі; запровадження компенсаційних виплат у зв'язку зі зростанням цін та індексація грошових доходів малозабезпеченим категоріям населення; проведення систематичних акцій та знижок на окремі групи товарів повсякденного попиту; вживання антикризових заходів із подолання економічних наслідків пандемії COVID-19 та створення умов для сталого економічного зростання у сфері роздрібною торгівлі; профілактика вживання алкогольних напоїв та наркотичних речовин. Результатом здійснення заходів спеціально-кримінологічної профілактики крадіжок бачиться скорочення кількості крадіжок, зниження рівня кримінальної активності потенційних правопорушників, підвищення ступеня захищеності закладів роздрібною торгівлі та збереження товарно-матеріальних цінностей, чим можна знизити ризики протиправних посягань, мінімізувати вияви ввічливої поведінки власників, адміністрації та персоналу закладів роздрібною торгівлі.

Ключові слова: крадіжки, ритейл, шопліфтинг, запобігання, мережа роздрібною торгівлі, профілактика крадіжок, спеціально-кримінологічне запобігання, спеціально-кримінологічна профілактика, заходи запобігання.

The article is devoted to the study of the current state of crime, which is associated with theft in the retail network. The definitions of "prevention" and "counteraction" in criminological science are analyzed. It was established that objects, subjects, goals and prevention measures are included in the main components of crime prevention objects. Each such component object is considered and it is established: that the objects of prevention of theft in the retail network can be divided into general, special and individual. The subjects of crime prevention should be considered state bodies, public organizations, social groups, officials, which, in turn, are divided into general (legislative, executive authorities, local self-government bodies and others) and special (units of the National Police of Ukraine, prosecutor's offices, courts, as well as relevant legal entities). Specific criminological prevention of crimes includes measures to prevent and stop criminal offenses. In this case, only preventive measures are considered, definition is given in a broad and narrow understanding. Five main measures of criminological prevention of theft are presented in the retail network: improvement of the pricing system in retail trade; introduction of compensation payments in connection with rising prices and indexation of monetary income to low-income categories of the population; carrying out systematic actions and discounts on certain groups of everyday goods; implementation of anti-crisis measures to overcome the economic consequences of the COVID-19 pandemic and create conditions for sustainable economic growth in the retail sector; prevention of the use of alcoholic beverages and narcotic substances. The final result of the implementation of measures of specific criminological prevention of theft is a reduction in the number of thefts, to reduce the level of criminal activity of potential offenders, to increase the degree of protection of retail trade establishments and the preservation of inventory and thereby reduce the risks of illegal encroachments, minimize the manifestations of victimized behavior of owners, administration and staff of retail trade establishments.

Key words: theft, retail, shoplifting, prevention, retail chain, theft prevention, specific criminological prevention, specific criminological prevention, prevention measures.

Постановка проблеми. Важливим економічним складником кожної країни є роздрібна торгівля, яка вважається одним із найприбутковіших секторів підприємництва. В Україні відбувається значний динамічний розвиток роздрібною торгівлі, який вимагає суттєвих змін напрямів організації підприємств такої діяльності. Мережева роздрібна торгівля має ключове значення в житті кожного пересічного жителя країни. У результаті інтенсивного розвитку мережевої торгівлі щорічно збільшується роздрібний товарообіг, який супроводжується зростанням крадіжок із закладів торгівлі. Питанням запобігання таким крадіжкам, на жаль, приділяється дуже мало уваги. Держава намагається перекинути цей тягар на суб'єктів господарювання та самостійно знаходити вихід із такої ситуації. Тому є необхідність більш детально розглянути деякі заходи спеціально-кримінологічної профілактики крадіжок у мережі роздрібною торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання запобігання злочинам проти власності в наукових працях розглядалися такими відомими вченими, як Б.М. Головін,

В.В. Голіна, О.М. Джуца, А.П. Закалюк, А.Ф. Зелінський та ін. Попри існування численних публікацій, питання запобігання крадіжкам у мережі роздрібною торгівлі приділялося дуже мало уваги.

Мета статті – дослідити питання спеціально-кримінологічної профілактики запобігання крадіжкам у мережі роздрібною торгівлі та внести деякі пропозиції до питання їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. У кримінологічній науці спеціально-кримінологічне запобігання злочинності (відповідно до положень «Великої української юридичної енциклопедії») пропонують розглядати як «конкретну протидію злочинності та її виявам, змістом якої є діяльність, пов'язана з усуненням детермінант, що безпосередньо породжують окремі види чи групи злочинів, а також недопущення їх учинення на різних стадіях злочинної поведінки» [1, с. 154].

З таким визначенням не можна цілком погодитись з огляду на взаємовиключні терміни, які використовують для пояснення суті спеціально-кримінологічного

запобігання. Згідно з науковою позицією Б.М. Головкина терміни «запобігання» та «протидія» не є тотожними. За словами науковця «запобігання злочинності – це система заходів, спрямованих на недопущення вчинення злочинів, виявлення та усунення детермінантних чинників конкретних злочинів, а також позитивний вплив на поведінку осіб, схильних до вчинення кримінальних правопорушень. Мета запобігання злочинам полягає в недопущенні їх учинення. Якщо запобігти вчиненню злочинів не вдалося, то розпочинається протидія. Протидія злочинності уявляється як діяльність органів кримінальної юстиції та інших уповноважених суб'єктів, спрямованих на виявлення кримінального правопорушення, припинення протиправного посягання або злочинної діяльності організованих злочинних угруповань та притягнення до відповідальності винних у вчиненні кримінальних правопорушень» [2, с. 175].

Про правильність такої позиції свідчать напрацювання й інших науковців у царині кримінології. Наприклад, академик А.П. Закалюк свого часу під запобіганням злочинності пропонував розуміти «різновид суспільної діяльності, функціональний зміст та мета якої полягають у перешкоджанні дії детермінантів злочинності та її виявів, насамперед причин і умов останніх через обмеження, нейтралізацію, а за можливої – усунення їхньої дії» [3, с. 324].

Традиційно до основних складників запобігання злочинності належать: *об'єкти, суб'єкти, цілі та заходи запобіжної діяльності*.

За словами А.П. Закалюка, об'єктом запобіжної діяльності «є явище, процес, особа, вияви їхньої активності, на які спрямовується така діяльність. У прикладному значенні об'єктом запобігання є детермінанти злочинності та її виявів, насамперед причини й умови останніх, а також детермінантні комплекси різних ланок детермінації і зумовлювального значення для вчинення злочинів» [3, с. 322–323]. Дещо іншої думки дотримуються В.В. Голіна та Б.М. Головкин, які зазначають, що «об'єктом запобіжного впливу необхідно визнавати не самі причини й умови злочинності, а криміногенні явища і процеси, криміногенні ознаки середовища і риси особи, які перебувають у тісному зв'язку з ними, здатні породжувати причини та умови злочинності і її виявів» [4, с. 11; 5, с. 48]. Наведена позиція видається обґрунтованою і заслуговує на підтримку. Ураховуючи вищевикладене, пропонуємо об'єкти запобігання крадіжкам у мережі роздрібною торгівлі поділити на загальні, спеціальні та індивідуальні.

До загальних об'єктів належать сукупність криміногенних явищ та процесів, пов'язаних із причинами та умовами вчинення крадіжок у мережі роздрібною торгівлі. Запобіжний вплив має спрямовуватися на збільшення купівельної спроможності населення, оптимізації системи ціноутворення в системі роздрібною торгівлі, реалізації задекларованих заходів соціальної адресної допомоги малозабезпеченим категоріям населення.

Спеціальними об'єктами запобіжного впливу є заклади роздрібною торгівлі, суб'єкти господарювання, а також пов'язані з ними юридичні особи, що забезпечують провадження торговельної діяльності та надають супутні послуги. Ідеться про підвищення спроможності закладів роздрібною торгівлі та їх партнерів щодо запобігання, виявлення та припинення крадіжок у мережі роздрібною торгівлі. Основна увага має бути зосереджена на вдосконаленні інженерно-технічних систем охорони товару, архітектурному та просторовому розміщенні торговельних закладів і торговельних площ, забезпеченні пропорційності між відкритим продажом товарів та торгівлею через прилавки, удосконаленні (а в разі відсутності – запровадження) єдиної корпоративної політики управління в торговельних мережах.

Безпосереднім об'єктом запобіжного впливу є дві категорії осіб: 1) потенційні злочинці; 2) потенційні жертви крадіжок, а також сприятливі обставини, що полегшують

учинення крадіжок. До першої категорії належать відвідувачі, покушці, персонал закладів роздрібною торгівлі, а також професійні злочинці, які потрапляють до закладів під виглядом покупців; другу категорію утворюють власники та адміністрація закладів роздрібною торгівлі.

Суб'єктами запобігання злочинності прийнято вважати «державні органи, громадські організації, соціальні групи, службові особи чи громадяни, які спрямовують свою діяльність на розробку і реалізацію запобіжних заходів, мають на це необхідні права, обов'язки і несуть відповідальність» [5, с. 62–63]. Натепер питання визначення кола суб'єктів, уповноважених запобігати крадіжкам у мережі роздрібною торгівлі, залишається недостатньо розробленим. З огляду на це, пропонуємо умовно розподілити суб'єктів запобігання крадіжкам у мережі роздрібною торгівлі на такі дві групи, як загальні та спеціальні.

До першої групи належать: органи законодавчої влади, що ухвалюють закони та інші нормативно-правові акти у сфері регулювання господарської діяльності, оподаткування, ціноутворення, антимонопольного контролю, роздрібною торгівлі; органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, вповноважені розробляти і затверджувати стратегії протидії злочинності й ухвалювати управлінські рішення щодо реалізації програм і планів заходів із виконання положень таких стратегій; органи державного нагляду (контролю), що перевіряють законність провадження різних напрямів комерційної господарської діяльності закладів роздрібною торгівлі (податкові органи, митні органи, Антимонопольний комітет України, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів); громадські організації та об'єднання юридичних осіб (Асоціація ритейлерів України, Комітет роздрібною торгівлі Європейської бізнес асоціації, Національна організація роздрібною торгівлі, Комітет із роздрібною торгівлі та е-комерції Асоціації підприємств інформаційних технологій України, Українська асоціація постачальників торговельних мереж та ін.).

Другу групу суб'єктів складають спеціально вповноважені структурні підрозділи органів Національної поліції України, на яких покладено обов'язок проведення оперативного-розшукових заходів, профілактики та здійснення досудового розслідування крадіжок, учинених із закладів роздрібною торгівлі, а також органи прокуратури і суди. Крім цього, такими суб'єктами є юридичні особи, що надають охоронні послуги, й уповноважені структурні підрозділи та посадові особи закладів роздрібною торгівлі, відповідальні за збереження товарно-матеріальних цінностей.

Спеціально-кримінологічне запобігання злочинам передбачає заходи профілактики, відвернення і припинення кримінальних правопорушень. Г.А. Аванесов пропонує широке та вузьке розуміння кримінологічної профілактики. У широкому – це «недопущення конкретних злочинів, застереження окремих членів суспільства від вчинення злочинів, недопущення порушення норм права, правоохоронна діяльність загалом. У вузькому – діяльність із виявлення й усунення причин злочинів та умов і обставин, які їм сприяють, а також виявлення осіб, схильних до вчинення злочинів і проведення з ним відповідних заходів» [6, с. 406–407].

До першочергових заходів кримінологічної профілактики крадіжок пропонуємо зарахувати:

- удосконалення системи ціноутворення в роздрібною торгівлі;
- запровадження компенсаційних виплат у зв'язку зі зростанням цін та індексація грошових доходів малозабезпеченим категоріям населення;
- проведення систематичних акцій та знижок на окремі групи товарів повсякденного попиту;
- здійснення антикризових заходів подолання економічних наслідків пандемії COVID-19 та створення умов для сталого економічного зростання у сфері роздрібною торгівлі;

– профілактика вживання алкогольних напоїв та наркотичних речовин.

Зниження чи переорієнтація мотивації до вчинення крадіжок із закладів роздрібною торгівлі в потенційних правопорушників є доволі складним завданням. Успішність його виконання залежить від того, наскільки стійкою і сильною є внутрішня мотивація в потенційних правопорушників на протиправні способи набуття товарів, якщо в основі корисливих мотивів лежать бажання додатково одержати безкоштовно якусь частину продовольчих товарів повсякденного попиту, зважаючи на недостатність грошових коштів для їх законного придбання. Це стосується відвідувачів і покупців закладів роздрібною торгівлі, що через високі ціни, інфляцію та зниження купівельної спроможності не можуть собі дозволити купувати необхідну для підтримання загальноприйнятого рівня споживання продуктів харчування і товарів першої необхідності кількість товарів у магазинах.

У період пандемії COVID-19 та жорстких карантинних обмежень знизився рівень доходів домогосподарств і платоспроможність середньостатистичного покупця, у зв'язку з чим зменшилися обсяги продажів товарів і прибутки власників закладів роздрібною торгівлі. Незалежно від розмірів товарообігу і регіонального розміщення об'єктів торгівлі малий, середній і великий бізнес у сфері ритейлу відреагував на кризову ситуацію шляхом підвищення цін на продукцію повсякденного і підвищеного попиту. Як наслідок, певна частина покупців та відвідувачів закладів роздрібною торгівлі з числа мало-забезпечених категорій населення вдалися до таємного заволодіння товарно-матеріальними цінностями. Відтак, знизити чи переорієнтувати мотивацію до вчинення крадіжок у потенційних правопорушників можна завдяки заходам коригування ціни до економічно обґрунтованої межі рентабельності чи до середньо ринкової ціни у регіоні, а також через проведення акцій і знижок на продукти харчування і предмети першої необхідності. Наразі суб'єкти господарювання, що здійснюють роздрібну торгівлю продовольчими і непродовольчими товарами, використовують вільні ціни або державні регульовані ціни. Вільні ціни встановлюють суб'єкти господарювання самостійно. Державні регульовані ціни запроваджуються на товари, які значно впливають на загальний рівень і динаміку цін, мають істотну соціальну значущість, а також на товари, що виробляються суб'єктами, які займають монопольне (домінантне) становище на ринку [7]. Державне регулювання цін здійснюється вповноваженими органами відповідно до покладених на них повноважень. Згідно із Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19)» обов'язки з контролю за цінами на ліки та продукти покладено на Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства й інші органи, визначені законом. До основних функцій уповноважених органів належать: «виконання контролю-наглядових функцій за дотриманням вимог щодо формування, встановлення та застосування державних регульованих цін; здійснення державного спостереження у сфері ціноутворення; запобігання порушенням у сфері ціноутворення» [7].

Постановою КМУ від 22.04.2020 р. № 341 «Про заходи щодо стабілізації цін на товари, що мають істотну соціальну значущість, товари протиепідемічного призначення» тимчасово запроваджується державне регулювання цін на товари, визначені в переліках, наведених у додатках до вказаної постанови, а також затверджується Порядок декларування зміни роздрібних цін на товари, що мають істотну соціальну значущість, і товари протиепіде-

мічного призначення, необхідні для запобігання поширенню COVID-19.

Відповідно до Порядку в разі збільшення роздрібних цін на крупу гречану, цукор-пісок, борошно пшеничне вищого сорту, макаронні вироби вітчизняного виробництва, молоко пастеризоване жирністю 2,5 відсотка, хліб житньо-пшеничний, яйця курячі категорії С1, птицю (тушку курячу), воду мінеральну негазовану, а також антисептики та дезінфекційні засоби, засоби індивідуального захисту на 5% і більше суб'єкт господарювання зобов'язаний задекларувати зміни роздрібною ціни через повідомлення Держпродспоживслужби. Декларування зміни роздрібних цін на товари здійснюється в електронному вигляді через подання відповідних відомостей до Держпродспоживслужби через її офіційний вебсайт із використанням електронного підпису. Надіслані відомості автоматично вносять до Реєстру роздрібних цін на товари, який ведеться в електронному вигляді Держпродспоживслужбою. Реєстр роздрібних цін на товари перебуває у вільному, цілодобовому і безоплатному доступі на офіційному вебсайті Держпродспоживслужби [8].

Держпродспоживслужба вповноважена здійснювати державний контроль за дотриманням вимог щодо формування, встановлення та застосування державних регульованих цін і застосовувати заходи реагування, передбачені в Законах України «Про ціни і ціноутворення» від 21.06.2012 р. № 5007-VI, «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 р. № 877-V. У випадках виявлення порушень вимог указаної постанови та приписів інших нормативно-правових актів посадові особи Держпродспоживслужби вповноважені видати суб'єкту господарювання припис, розпорядження або інший розпорядчий документ про усунення виявлених порушень та причин, що до них призвели. Зупинити повністю або частково реалізацію (продаж) продукції чи товарів суб'єктами господарювання можна тільки за рішенням суду.

Уважаємо, що на період дії загальнодержавного карантину доцільно розширити сферу державного регулювання цін на соціально значущі товари через унесення до нормативно визначених переліків товарів, що становлять уміст споживчого кошику (мінімального набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів та набору послуг для основних соціальних і демографічних груп населення, необхідних для збереження здоров'я людини і забезпечення її життєдіяльності), на підставі якого розраховується прожитковий мінімум на поточний бюджетний період. Нормативною підставою для реалізації запропоновано заходу є положення Закону України «Про прожитковий мінімум» від 15.07.1999 р. № 966-XIV у редакції від 20.01.2018 р. № 2249-VIII та Постанова КМУ «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» від 11.10.2016 р. № 780. Відповідно до вказаної постанови до набору продуктів харчування входять хлібопродукти, крупи, картопля, овочі, горіхи, молокопродукти, м'ясо та м'ясні продукти, риба та морепродукти та ін., споживання яких забезпечує нормальне функціонування організму людини, збереження його здоров'я та задоволення основних потреб [9].

Важливим заходом із профілактики крадіжок у мережі роздрібною торгівлі є надання соціальних гарантій мало-забезпеченим верствам населення в разі зростання цін на товари повсякденного попиту в закладах роздрібною торгівлі. Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування мають право запроваджувати компенсаційні виплати у зв'язку зі зростанням цін та індексації грошових доходів соціально-економічних груп населення відповідно до вимог чинного законодавства (на підставі ст. 9 Закону України «Про ціни і ціноутворення»),

а громадяни мають право оскаржувати в суді неправомірні дії державних органів та органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання і вимагати відшкодування завданих їм збитків у разі реалізації товарів із порушенням вимог законодавства про ціни і ціноутворення. Наразі указані виплати заморожені. Органам місцевого самоврядування треба шукати фінансові можливості для реалізації цих заходів.

Серед заходів профілактики чинне місце посідає впровадження соціальних програм із забезпечення харчування малозабезпечених категорій населення. Наприклад, у США програми допомоги в забезпеченні харчування малозабезпечених прийняті ще в 1939 р. Нині це федеральна програма допомоги в харчуванні Supplemental Nutrition Assistance Program (SNAP), за яку відповідальне Міністерство сільського господарства США та яка реалізується через Службу продовольства та харчування США (FNS). Зміст програми полягає в тому, що малозабезпечені особи та сім'ї, а також особи, які не мають доходів, у разі успішної перевірки вповноваженим органом отримують змогу щомісяця безкоштовно купувати визначений перелік продуктів (зокрема, фрукти та овочі; м'ясо, птицю та рибу; молочні продукти; хліб та крупи) у спеціально відведених об'єктах роздрібної торгівлі (супермаркетах, магазинах, фермерських ринках тощо). Купівля продуктів здійснюється за допомогою спеціальної картки (ЕВТ), яка працює за аналогом звичайної кредитки, кошти з якої компенсуються державою [10]. Зокрема, у 2019 р. пільгами федеральної програми SNAP скористались 35,7 млн осіб, сумарні витрати на харчування яких склали 60,3 млрд дол. США. У середньому щомісяця на одну особу держава виділяла 129 дол. США 83 центи [11].

Водночас у Німеччині, Фінляндії, Іспанії та інших країнах Європи та Латинської Америки прийнято організувати пункти видачі продуктів харчування та товарів, строк придатності яких добігає кінця або закінчився. Такими акціями займаються як безпосередньо заклади роздрібної торгівлі, так і благодійні організації. Отримати продукти в таких точках можуть малозабезпечені, бездомні і безробітні особи. Як правило, жодних документів, які підтверджують соціальний статус, надавати не варто. Отримати товари можна як безкоштовно, так і за символічну плату в кілька євро [12].

В Україні також є приклади реалізації подібних соціальних програм. Зокрема, міська цільова програма «Турбота. Назустріч киянам» на 2019–2021 рр., затверджена рішенням Київської міської ради від 18 грудня 2018 р. № 459/6510, передбачає забезпечення територіальними центрами соціального обслуговування безкоштовним харчуванням, мийними засобами та комплектами постільної білизни малозабезпечених одиноких громадян та інших верств населення міста Києва; надання одноразової адресної матеріальної допомоги окремим категоріям малозабезпечених верств населення міста Києва та киянам, які опинилися в складних життєвих обставинах [13].

У вищевказаних заходах соціальної допомоги мають брати участь не тільки органи державної влади і місцевого самоврядування, а і соціально відповідальний бізнес. Великий профілактичний потенціал і соціальну перспективу мають заходи корпоративної соціальної відповідальності бізнесу. Змістом концепції корпоративної соціальної відповідальності є поєднання прибуткових видів діяльності з добровільним вирішенням гострих соціальних проблем своїх працівників, клієнтів та територіальної громади. Соціальна відповідальність бізнесу полягає у включенні соціальних та екологічних проблем у комерційну діяльність компанії, а також у взаємодії із зацікавленими сторонами на добровільній основі [14, с. 71]. Зокрема, основними напрямками розвитку соціально відповідального бізнесу, що реалізуються суб'єктами господарської діяльності на добровільних засадах у сфері зайнятості

населення, є створення нових робочих місць, проведення благодійних заходів, спрямованих на підтримку соціально незахищених верств населення [15]. Упровадження концепції корпоративної соціальної відповідальності у бізнес-стратегію розвитку закладів роздрібної торгівлі сприятиме посиленню лояльності покупців, збільшенню довіри ділових партнерів, збільшенню обсягів продажів та ринкової частки, підвищенню інтересу інвесторів, поліпшенню взаємовідносин із місцевими жителями. Направду кажучи, корпоративна соціальна відповідальність у сфері ритейлу не набула великих масштабів і системності, а має форму разових чи періодичних акцій. Національні мережі продуктових магазинів благодійністю майже не займаються. Є лише поодинокі ініціативи окремих операторів роздрібної торгівлі. Так, наприклад, мережа магазинів біля дому «DIGMA» під час карантину витратила 1 млн грн на благодійність у формі зниження цін на соціально значущі товари для пенсіонерів і малозабезпечених верств населення; крім того, до травневих свят у більшості магазинів мережі «DIGMA» проводиться акція, що передбачає розміщення в торговельному залі «кошика добра», який наповнюється продуктами харчування, купленими небайдужими відвідувачами для нужденних громадян [16]. Як убачається, організацію та координування заходів благодійності в загальноукраїнських масштабах, особливо у великих торговельних мережах, мають здійснювати органи управління господарських товариств, а також об'єднання ритейлерів (громадські організації, про які говорилося раніше).

Профілактика досліджуваного виду крадіжок також передбачає здійснення антикризових заходів із подолання економічних наслідків пандемії COVID-19 та створення умов для сталого економічного зростання у сфері роздрібної торгівлі, оскільки значна частина малого і середнього бізнесу через брак оборотних коштів унаслідок тимчасового скорочення попиту та зміни кон'юнктури ринків змушені піднімати ціни та вдаватися до недоброчесного маркетингу. Серед заходів підтримки бізнесу у період пандемії пропонується таке: пряма фінансова підтримка (субсидування) юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців, що провадять роздрібну торгівлю продовольчими і непродовольчими товарами; надання пільгових кредитів, а також відстрочення платежів за вже наданими кредитами (кредитні канікули) малому та середньому бізнесу на період, не менший за 6 місяців після закінчення карантину, а також компенсація процентів за кредитами; зменшення розміру штрафних санкцій; відстрочення обов'язкового застосування реєстраторів розрахункових операцій платниками єдиного податку; звільнення на період до 6 місяців підприємців від сплати єдиного соціального внеску (крім внесків за найманих робітників); зменшення / скасування орендної плати для суб'єктів малого і середнього бізнесу за рахунок компенсації бюджетними коштами та ін. [17].

У структурі заходів профілактики досліджуваних крадіжок чинне місце посідають заходи профілактики, обмеження та усунення виявів віктимної поведінки власників, адміністрації та персоналу закладів роздрібної торгівлі. Віктимна поведінка останніх полягає в бездіяльності щодо закупівлі та оснащення закладів роздрібної торгівлі технічними засобами охорони, у неукладанні з юридичними особами договорів на надання охоронних послуг, у перекладанні посадових обов'язків з охорони товарів на продавців-консультантів і касирів, а також у неналежному виконанні посадових обов'язків охоронцями. Водночас указана бездіяльність створює ситуації і сприятливі умови, які використовуються правопорушниками для вчинення крадіжок у конкретних закладах роздрібної торгівлі [18]. Усунути зазначені вияви віктимної поведінки складно через життя організаційно-управлінських заходів (інспекції з боку представників органу управління господарського товариства, аудиторські перевірки стану

бухгалтерського обліку і фінансової звітності, кадровий аудит, підвищення кваліфікації працівників, проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед персоналу та ін.), спрямованих на вдосконалення торговельної діяльності та посилення контролю за трудовою дисципліною персоналу закладів роздрібної торгівлі, а також вільно-найманих працівників.

Однією з причин вчинення крадіжок у мережі роздрібною торгівлі є алкогольна / наркотична залежність правопорушників та пов'язані з нею психофізіологічні потреби в постійному вживанні психоактивних речовин. Особи, які мають алкогольну залежність, викрадають із закладів роздрібною торгівлі міцні алкогольні напої (горілка, коньяк, віскі) та продукти харчування (ковбаса, сир тощо). Особи, які мають наркотичну залежність, викрадають алкогольні напої відомих брендів, побутову техніку та електроніку з метою перепродажу та одержання грошових коштів для придбання наркотичних речовин. З огляду на це, необхідно на загальнодержавному рівні вживати заходів щодо зниження рівня вживання алкогольних напоїв і наркотичних речовин.

Держава не приділяє належної уваги і не докладає необхідних зусиль для вирішення проблеми наркотизації та алкоголізації населення. Так, у межах боротьби з наркотиками схвалено Стратегію державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року. Стратегією визначено напрями і механізми скорочення незаконної пропозиції наркотиків та попиту на них, досягнення балансу в наркополітиці держави між каральними заходами щодо незаконного обігу наркотиків і забезпечення їх доступності в медичних цілях [19]. Боротьбою з алкоголізацією населення займаються громадські організації в межах гран-

тових проєктів, приватні наркологічні клініки і родичі наркозалежних осіб. Натомість потрібно розробляти державну стратегію і затверджувати державну цільову програму боротьби з цими явищами, активніше залучати до такої діяльності органи місцевого самоврядування, організувати добровільні акції, замовляти і розміщувати в громадських місцях і в телевізійному ефірі соціальну рекламу, налагоджувати співпрацю між місцевими правоохоронними органами і територіальними громадами.

За словами фахівців, профілактика вживання алкоголю підлітками має спиратися на дві ключові стратегії, як-от формування та популяризація вільних від алкоголю форм дозвілля, а також переорієнтація на слабоалкогольні та безалкогольні напої [20, с. 40, 57]. Поділяючи такий підхід, резюмуємо, що основні зусилля нині необхідно спрямувати на боротьбу з рекламуванням алкогольної продукції та наркотиків серед широких верств населення; схиллянням до вживання психоактивних речовин неповнолітніх і молоді; втягненням неповнолітніх у злочинну діяльність.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що питання профілактики крадіжкам у мережі роздрібною торгівлі має вагомe значення як для суспільства загалом, так і для суб'єктів торгівлі. Питання профілактики не має залишатись поза розглядом державою. Загальнодержавні програми значно впливають як на суспільство, так і на об'єкти роздрібною торгівлі, які захищають права усіх разом. Особлива необхідність державної допомоги виникає в період загальнодержавного карантину від інфекційної хвороби COVID-19. Усі ці заходи Україна повинна здійснювати з дотриманням Конституції України та не забувати про свою роль у суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. / Т.18. Кримінологія. Кримінально-виконавче право. Харків: Право, 2019. С. 351.
2. Головкін Б.М. Теперішнє і майбутнє кримінології. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 149. С. 168–184.
3. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Кн. 1. *Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки*. Київ: Видавничий дім «Ін Юре», 2007. 424 с.
4. Головкін Б.М. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання: монографія. Харків: Право, 2011. 440 с.
5. Голіна В.В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навчальний посібник. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.
6. Аванесов Г.А. Криминологическая и социальная профилактика. Москва: Аккад. МВД СССР, 1980. 528 с.
7. Про ціни та ціноутворення: Закон України від 21.06.2012 № 5007-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/5007-17> (дата звернення: 13.12.2021 року).
8. Про заходи щодо стабілізації цін на товари, що мають істотну соціальну значущість, товари протиепідемічного призначення: постанова Кабінету Міністрів України від 22 квітня 2020 р. № 341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341-2020-%D0%BF#n13> (дата звернення: 15.12.2021 року).
9. Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення: постанова Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2016 р. № 780. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/780-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.12.2021 року).
10. Supplemental Nutrition Assistance Program (SNAP). Food and Nutrition service. U.S. Department of Agriculture. 2019. URL: <https://www.fns.usda.gov/snap/supplemental-nutrition-assistance-program> (дата звернення: 15.12.2020 року).
11. Supplemental Nutrition Assistance Program Participation and Costs. Food and Nutrition service. U.S. Department of Agriculture. 2020. URL: <https://fns-prod.azureedge.net/sites/default/files/resource-files/SNAPsummary-5.pdf> (дата звернення: 28.03.2021 року).
12. Нуждающимся раздадут бесплатные продукты в США, Финляндии и других странах. *Еженедельная информационная программа*. 2019. URL: <https://www.rosbalt.ru/like/2019/05/25/1781593.html> (дата звернення: 26.01.2021 року).
13. Про затвердження міської цільової програми «Турбота. Назустріч киянам» на 2019–2021 роки: рішення Київської Міської Ради VII сесії VIII скликання від 18 грудня 2018 р. № 459/6510. URL: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/_dock12.nsf/alldocWWW/14DA407FFE6310F2C2258386003C76A2?OpenDocument (дата звернення: 16.12.2021 року).
14. Бедзай О.В., Федченко, Т.В. Соціальна відповідальність бізнесу: проблеми розвитку та бухгалтерського обліку. *Культура народів Причорномор'я*. 2013. № 256. С. 70–74. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/92349> (дата звернення: 18.12.2021 року).
15. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 66-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 18.12.2021 року).
16. Виконавчий директор торгової мережі DIGMA: Соціальна відповідальність ритейлу. Асоціація ритейлерів України. 2020. URL: <https://rau.ua/novyni/vikonavchyy-dyrekto-r-torgovoyi-merezhi-digma-oleksandr-chunitskyj/> (дата звернення: 18.12.2021 року).
17. Комплексний пакет загальнодержавних антикризових заходів подолання наслідків пандемії та створення передумов до сталого соціально-економічного зростання. Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України. 2020. URL: https://ndc-igr.org/media/posts/presentations/COVID_%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D1%96_%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0%B4%D0%B8_id1cWOB.pdf (дата звернення: 18.12.2021 року).
18. Головкін Б.М. Віктимна поведінка жертв злочинів. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 135. С. 124–135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2016_135_15 (дата звернення: 20.12.2021 року).
19. Про схвалення Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. № 735-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/735-2013-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.12.2021 року).
20. Балакірев О.М., Павлов Д.М., Нгуєн Н-М.К., Левцун О.Г., Пивоваров Н.П., Сакович О.Т., Флярковська О.В. Куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підлітків, які навчаються: поширення й тенденції в Україні: за результатами дослідження 2019 року в рамках міжнародного проєкту «Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин – ESPAD». Київ: ТОВ «ОБНОВА КОМПАНІ», 2019. 214 с. URL: http://knowledge.org.ua/wp-content/uploads/2019/10/B_Report_ESPAD_2019_Internet.pdf (дата звернення: 22.12.2021 року).